

ЦОНЧО РОДЕВ
МАЛЬЧИШКА ИЗ БОЛГАР
РАЗКАЗ ПО ИСТИНСКИ
СЛУЧАЙ

chitanka.info

Поручик Бурагин прекъсна думата си по средата и се послуша, после се надигна и над бруствера се загледа на юг. Не видя нищо, но това не значеше, че се беше измамил — нататък, откъм Мидия, където бяха разположени главните сили на противника, продължаваше да се носи някакъв особен шум. Каза:

— Семьон Макарич, голубчик, я виж каква е тази олелия!

Един плещест великан с чаталеста кестенява брада се надигна от дъното на окопа, изскочи горе и заслони очи, вгледани на юг. Семьон Макарич Коваленко, улан от ротата на Бурагин, беше прочут с остротата на зрението си.

— Нещо става при господата чалмалиите, Ваше благородие — рече той след малко, без да сваля поглед от далечината. — Някой гони някого, вдигат се пушилка и барутен дим и всичко това пристига насам.

За миг поручик Бурагин се намери до своя войник и залепи око на далекогледа си. Така беше, както каза „гълъбчето“ Коваленко, но не и съвсем така. Всъщност шумът и изстрелите идеха не от „някой“ отделен човек, а от цяла група турски кавалеристи — поручикът ги определи на „полуескадрон“, — които презглава преследваха един-единичък ездач, спечелил не повече от тридесетина крачки преднина от тях. Доколкото се виждаше от далечината, преследваният беше дребен на ръст, яздеше свит до гривата на коня и по чудо оставаше незасегнат от куршумите, които турците в движение пущаха подир него. Що се отнася до посоката, Семьон Макарич беше безпогрешен — турският полуескадрон и бягачият от него се носеха право към окопа на Бурагиновата рота; поручикът мислено пресметна, че най-много след две минути щяха да бъдат тук.

Умът на Бурагин трескаво заработи. Какво трябваше да предприеме? Имаше ли право да се намеси? Нали ясната и недвусмислена заповед, която беше получил, гласеше „да не се дразни противникът, да се избягва всякакво голямо или малко сражение, да не се дава никакъв изстрел“? Да, всичко беше точно така. И Бурагин знаеше защо е тази заповед — в Мидия турците разполагаха с огромни сили, докато тук, на брега срещу Ениада, русите имаха само тънка верига от хора: тридневната адска буря бе попречила на корабите да осъществят десанта изцяло. Младият поручик знаеше всичко това, но както по-късно сам разказваше, „вътрешно се разпъваше на кръст“.

Заповедта си е заповед — казваше си, — но ще може ли да гледа безучастно как цяла глутница преследвачи ще достигне и разкъса пред очите му своята жертва? Прошепна под носа си:

— Щом турците го преследват, значи е техен враг. А щом е техен враг, значи е наш приятел...

И с тези думи сякаш предварително търсеше за себе си оправдание.

Вдигна пак далекогледа. Нямаше повече време за губене — разстоянието се бе скъсило наполовина. Бурагин усети как кръвта тупа в слепоочията му: при тази обстановка можеше да вземе само едно решение, а то почти сигурно щеше да му донесе не само разжалване, но и военен съд, присъда...

— Приемам всички рискове — каза си поручикът и с тези думи скъса с колебанията си. После свали далекогледа и извика с глас, който с нищо не издаваше душевната му тревога: — Първи взвод, готов за стрелба! — И докато солдатите тичаха по местата си, добави: — Целете се само в турските кавалеристи, гълъбчета. Трябва да запазим онзи, когото те преследват!

Сякаш всичко останало последва за по-малко от секунда. Ездачите вихрено приближаваха и записани в гонитбата, турците не забелязваха нито окопа, нито стърчащите от него дула на пушки.

— Залпооом... — поручик Бурагин проточи глас, защото изчакваше турците да приближат още повече, — огън!

Пушките изгърмяха като една. Когато димът от залпа се поразсея, младият офицер с един поглед обхвана обстановката. Самотният ездач беше вече в коравите ръце на уланите, неговите спасители. Навън, пред окопа, се търкаляха двама турски войници и три коня. Още по-нататък оцелелите кавалеристи безславно се изтегляха по-далеч от пушките на руските солдати, а зад тях, загубил чалмата и калеврите си, тичаше и размахваше ръце за помощ онзи, който преди малко бе останал без кон...

Зейналите от бордовете топовни дула напомняха, че вече втора година продължаваше поредната руско-турска война, но иначе наоколо цареше спокойствие. Сякаш уморено от бурята, вилняла с невиждана сила в последните дни, морето се стелеше смирено и наглед

добродушно. Корабите, застанали на котва в залива Ениада, не помръдваха; само горе, на върха на гротмачтите им, недоловимият в подножието ветрец лениво поклащаше синьо-бяло-червените знамена с извезаните върху тях двуглави орли. Те бяха руска бойна ескадра, потърсила тук защита от бурята, а най-големият кораб от нея, „Париж“ на име, беше флагманският кораб на адмирал Грейг, главния командир на Руския черноморски флот. На мачтата на „Париж“, непосредствено под държавното знаме, се полюшваше неговият златно-черен вимпел — знак, че адмиралът е на кораба.

И наистина в този слънчев юнски ден на 1829 година адмирал Алексей Самуилович Грейг се намираше в своята кабина на кораба; дал почивка на екипажите, издържали битката с морето, той само на себе си не бе разрешил отдих. Облечен в пълна униформа и с куртка, закопчана до брадата, адмиралът седеше до закованата си о пода работна маса, свъсено четеше някакви документи и със свободната си ръка подръпваше дебелиите си русо-бели бакенбарди. Като изчете всичко, той се върна назад в листовете и с пачето перо подчерта отделни пасажки. Накрая позвъни и заповяда на влезлия адютант да повика при него титулярния съветник Батянков.

— Повиках ви по повод тези, хм, странни документи, Иван Дементиевич — обясни той, когато титулярният съветник влезе в кабинета му. — Те са, хм, толкова необикновени, че, хм, просто не смея да им повярвам.

Батянков се познаваше и даже беше близък с адмирала още от войните в 1806–1812 година, когато в ескадрата на Сенявин рамо до рамо бяха воювали срещу турците при Лемнос и Дарданелите, та знаеше, че когато така ожесточено дърпа бакенбарди и говори с толкова много „хм“ между думите, Грейг изживява дълбок вътрешен смут. А когато видя документите върху масата, титулярният съветник се досети за естеството на този смут, но предпочете да не се издава. Само тънка шеговита усмивка се хлъзна по устните му, когато запита с престорена обида:

— Мигар се съмнявате в превода, Ваше високопревъзходителство? Моля, не ме обиждайте. Аз лично преведох писмата, а знаете, че владее изтънко турския език. Пък и изобщо повечето балкански езици.

Адмиралът нетърпеливо махна с ръка:

— Говоря не за качеството на превода, а за самите документи, Иван Дементиевич. Какво пише тук? Пашата^[1] на Мидия се оплаква, че разполага с крайно слаби части и моли главните сили в Карабурун да му изпратят подкрепление. Разбирате ли? Крайно слаби части в Мидия. Това напълно противоречи...

— Напълно противоречи на сведенията, които имахме досега — завърши вместо него Батянков, като отгатна продължението.

— Точно така. Но помислете и по-нататък. Ами ако, хм, тези писма са ни подхвърлени умишлено, за да тръгнем лекомислено към Мидия, а там... там са ни подготвили, хм, горещо посрещане?

— Изключено, Алексей Самуилович — убедено рече Батянков.

— Изключено? И защо сте тъй сигурен, ако смея да попитам?

— Защото вие познавате само документите, а аз освен тях — и човека, който ни ги достави. — Предишната тънка усмивка отново сви за миг устните на титулярния съветник и веднага изчезна под добре разресаните му мустаци. — *Този човек не може да е турски слуга, Ваше високопревъзходителство.*

Адмирал Грейг помълча малко, като не отместваше своите очи с цвят на юнско небе от очите на Иван Дементиевич Батянков. По онова време той беше петдесет и четири годишен, слаб и висок, с обрুলено от морските ветрове мъжествено лице, обичайното изражение на което беше строгостта. Сега тази строгост беше примесена и със съмнение. Запита късо:

— Българин?

— Българин — потвърди другият.

Титулярният съветник нямаше нужда от повече думи за препоръка — адмирал Алексей Самуилович Грейг беше прочут като човек, който храни безпределна вяра и обич към българите. Нали именно той беше военачалникът, който в хода на тази война въпреки забраната на царския генерален щаб раздаваше оръжие на българите и изграждаше техни военни части? И нали полугласно разправяше, че не съжالياва за тези свои „прояви на непокорство“, защото българите със своето послушание и нечуваната си храброст стократно са оправдали неговото доверие?

Той подръпна пак бакенбардите си.

— Разкажете ми как тези документи са попаднали в ръцете на...

— Христо Стоянов — подсказа титулярният съветник.

— Да, на този българин Христо Стоянов.

Иван Батянков седна в едно кресло срещу адмирала и заразказва.

Това се случило предишния следобед в Мидия. Един турски военен куриер — Батянков употреби думата „фелдегер“ — излязъл от конака^[2] на мидийския паша, приближил до оседлания си кон, който го чакал навън, и поставил един дебел свитък документи в специалната чанта, окачена на седлото. Вече сложил крак в стремето, когато изведнъж се досетил, че не е напоил коня си. Той повикал един българин, който се въртял наоколо, и му заповядал да напои животното.

— Христо Стоянов? — вметна адмиралът.

— Да, Ваше високопревъзходителство, това бил именно Христо Стоянов. И трябва в скоби да ви отбележа, че той не случайно попаднал там. Стоянов вече няколко седмици се навъртал около конака, гледал и слушал всичко, каквото се върши там, за да го съобщава на своите.

— Добре, продължете, Иван Дементиевич.

Българинът бил забелязал и свитъка документи, и особената грижливост, с която куриерът се отнасял към тях. И затова сега, оценил редкия шанс, Христо Стоянов се решил на дръзка постъпка. Повел коня, а след десетина крачки се метнал на седлото, смущкал пети в хълбоците на животното и се понесъл с него като вятър към север.

Куриерът измъкнал пищовите си и ги изпразнил подир изчезващия ездач. Не го улучил, но с гърмежите си привлякъл вниманието на аскера^[3] по улиците на Мидия. Мнозина открили стрелба. Един куршум ранил коня по шията, друг отнесъл калпака на храбрия българин. За зла sluка точно тогава отнякъде се появил и турски разезд. Онбашията^[4] в един миг схванал положението и заедно със своите конници се впуснал подир ездача. Преследван и преследвани хвърчали между къщите на Мидия, прескачали плетища и стобори, после запрашили вън от градчето. Крясъците и гърмежите предупредили низамите^[5], които стояли на позиция в окопите по северната крайнина на Мидия, и те посрещнали българина с нестроен залп на пищови и шишанета^[6]. Но и тези куршуми не уплашили Христо Стоянов. Той се метнал над окопите и продължил на север, все по крайбрежния път, към Ениада.

— Трябва да е бил първокласен ездач — замислено се обади адмирал Грейг. — Нещо от рода на нашите казаци-джигити.

— Там е работата, че не е, Ваше високопревъзходителство — отговори другият. — Препускал и се държал с една ръка за гривата на коня, с другата — за седлото. Турската конница го преследвала няколко версти^[7]. И когато вече го застигала, поручик Бурагин се решил да престъпи заповедта, дал заповед за стрелба и спасил беглеца.

— Бих искал и други мои офицери да престъпват заповедите по този начин — тихо вметна флотоводецът.

— А Христо Стоянов — завърши Батянков, — напълно разнебитен от ездата, стигнал до нашите предни окопи и се повалил в ръцете на уланите.

— Но това е... това е безпримерен подвиг! — възкликна възбудено адмиралът. — Помислете, Иван Дементиевич. Само половината от вашия разказ ако е верен, героичната постъпка на Христо Стоянов пак ще надминава извършеното от който и да е наш най-прославен разузнавач в тази война!

Титулярният съветник замълча. Даваше си сметка, че каквото и да добави, то ще принизи оценката, изречена току-що от адмирала.

— И въпреки всичко искам да се запозная с този българин — каза след кратък размисъл Алексей Самуилович Грейг. — Да го видя... да го разпитам лично. Къде е той сега?

— Тук, на борда на „Париж“, Ваше високопревъзходителство. — Мустаците на титулярния съветник помръднаха закачливо. — Познавам ви, Ваше високопревъзходителство, та наредих Христо Стоянов да чака на кораба.

— Много добре, благодаря ви. Моля, доведете го. А междувременно пратете и секретаря ми, за да протоколира разпита. И още отсега ви казвам, Иван Дементиевич. Вземете си бележка поручик...

— Бурагин — подсказа другият.

— ... поручик Бурагин да бъде представен за повишение с два чина!

Батянков се поклони и излезе.

Когато титулярният съветник се върна и надникна в кабинета на адмирала, Алексей Самуилович Грейг седеше на същото място до бюрото си, а секретарят му вече бе заел мястото си до масичката в ъгъла и приготвяше своите подострени пера и хартията. Батянков отвори по-широко вратата и влезе, въвеждайки за ръка едно 10–12-годишно момченце, гологлаво, с умни бадемови очи и носле, обсипано с лунички, босоного, облечено в изтрити потурки и много пъти кърпена, но чиста ризка.

— Бях ви наредил да доведете Христо Стоянов, Иван Дементиевич — рече Грейг с почти нескрито раздражение. — Сега не е време за...

— Изпълних нареждането ви — прекъсна го Батянков, като се усмихваше. — И ви представям българина Христо Стоянов.

— Каак? — не изговори, а извика адмиралът, като неволно се надигна от стола си. — Искате да кажете, че този малчуган е довел при нас коня на турския куриер?

— Заедно с писмата на мидийския паша, Ваше високопревъзходителство. Не забравяйте това, когато ще говорите с героя.

Момчето, изглежда, разбра отчасти разговора им, защото пристъпи крачка напред, стори учтив поклон и произнесе ясно:

— аз съм Христо Стоянов от Мидия... — и като не знаеше как да се обърне към адмирала, добави едно: — ... чичко.

Перото на секретаря заскърца по хартията. Пламнал от вълнение, Грейг стори нещо нечувано за него — в присъствието на външни хора разкопча яката на куртката си.

— Попитайте го... Попитайте го, моля, Иван Дементиевич, как е могъл да извърши такова чутовно юначество?

Батянков преведе на български. Момчето го изслуша, поразмисли, после сви учудено рамене и каза просто, но с такъв тон, който сякаш даваше отговор на всички въпроси на адмирала:

— аз съм българче.

Като не можеше да преведе на руски „българче“ с единствена дума, титулярният съветник се запъна за секунда. А после произнесе:

— Мальчишка из болгар.

И срещу името и родния град на Христо Стоянов в протокола останаха записани тези думи: „мальчишка из болгар“, ще рече — „момче от българите“.

Адмирал Грейг прекара ръка по челото си, преглътна шумно и рече с явно вълнение:

— Вие сте прав, Иван Дементиевич, *този човек* не може да ни лъже. Ще ви кажа и друго. Като го видях и като чух неговия отговор, аз за сетен път разбрах, че руските солдати не мрат напусто тук, далеч от родните си огнища, щом братята им българи раждат и отглеждат такива синове. — Той се обърна към секретаря си. — Пишете заповед. Майор Артамонов със своя ескадрон хусари и две леки оръдия веднага да се отправи на юг и да атакува Мидия без бавене, от движение. Едновременно с него линейният кораб „Норд Адлер“ да вдигне котва и с всички платна да потегли също към Мидия, за да подкрепи атаката на хусарите откъм морето. И едните, и другите да бъдат крайно внимателни, за да не предизвикат излишни жертви сред българското население на града.

Като свърши с разпорежданията си, прославеният в много битки адмирал Грейг застана пред българчето и му се поклони:

— А тебе, Христо Стоянов, си позволявам да поканя на обед. Главният командир на Руския черноморски флот ще бъде горд да прекара два часа с един толкова малък по години, но толкова велик по подвиг герой като тебе!

Българчето се премести нерешително от крак на крак, погледна зад себе си, понечи да каже нещо, но го преглътна и заби поглед надолу, сякаш оглеждаше голите си палци.

— Какво, Иван Дементиевич? — рече флотоводецът с полуприкрито разочарование. — Може би нашият гост е очаквал по-друга награда?

Титулярният съветник преведе думите му. Момчето се изчерви, пък вдигна глава и срещна погледа на Грейг.

— Така е, чичко — каза в отговор. — Чух, че пращаш руски юнаци да надвият нашите поробители и да освободят Мидия. Моля те, чичко, от все сърце те моля, пусни ме да отида с тях.

Двамата възрастни мъже го изгледаха с широко отворени очи. Като разбра грешно тяхното вълнение, малкият българин добави извинително:

— При туй не съм и гладен...

Батянков избухна в нервен, пресилен смях, но Алексей Самуилович Грейг остана сериозен. Той помисли една минута, приближи до момчето и прекара ръка по рошавата му коса.

— Върви, сине! — Гласът му трепереше; титулярният съветник долови в него едновременно и възторг, и умиление. — Върви! Ти си прав: мястото на герои като тебе не е край пищните трапези, а там, сред битката за свобода...

Христо Стоянов не разбра целия израз, но отгатна най-важното, — че този добър чичко го пущаше да отиде с хусарите. И като забрави да се сбогува, радостно изтича назад, сякаш да не даде време на адмирала да се отрече от думите си. А Грейг застана на вратата и гледа подир него, докато босите му пети изчезнаха от другата страна на борда. Тогава въздъхна и каза тихо:

— Не зная какво ще донесе тази война на твоя измъчен народ, малчишка из болгар, но щом такава е кръвта в жилите на българите, вярвам, че свободата ви няма да закъснее много...

[1] **Паша** — генерал; висш военен или административен началник. ↑

[2] **Конак** — сграда на държавно учреждение; място за спиране и нощувка. ↑

[3] **Аскер** — войска; войник. ↑

[4] **Онбашия** — десетник, началник на десет войника. ↑

[5] **Низам** — редовна войска; войник от редовните войски. ↑

[6] **Шишане** — стара къса и тежка пушка с широка цев. ↑

[7] **Верст, верста** — стара руска мярка за дължина, равна на 1070 метра. ↑

Разказът е публикуван в списание „Космос“, брой 1 от 1973 г.

ЗАСЛУГИ

Имате удоволствието да четете тази книга благодарение на *Моята библиотека* и нейните всеотдайни помощници.

МОЯТА БИБЛИОТЕКА

<http://chitanka.info>

Вие също можете да помогнете за обогатяването на *Моята библиотека*. Посетете **работното ателие**, за да научите повече.